

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Open Access, Peer Reviewed Journal

Scientific Journal

YER AXBOROT TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Kattabekov Bunyodbek

Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti

KALIT SO'ZLAR

axborot, zamonaviy
texnologiyalar, hisob-kitob

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada axborot va axborot tizimlari to'g'risida tushuncha, ularni shakllantrishning huquqiy asoslari yoritilgan. Shuningdek yer axborot tizimlarini takomillashtirish masalalari tadqiq qilingan.

Insonning hayot davomidagi ehtiyojlari, olamni bilishga intilishi axborotga bo'lgan talablarni yuzaga keltiradi. Moddiy olamdagi hodisalar, unda sodir bo'ladigan jarayonlar, shuningdek, insonni o'rab turgan olam haqidagi ilmiy bilimlar kengaya borgani sari axborotning o'zi ham miqdor va sifat jixatdan o'zgarib boradi. Jamiyatning taraqqiy etishi bilan axborot boyidi, ko'paydi va murakgarkablashdi. Axborot umumiy ko'rinishda ijtimoiy xarakterga ega, chunki inson bir vaqtda jamiyatni boshqarishning ham ob'ekti, ham sub'ekti hisoblanadi.

„Axborot“ lotincha so'z bo'lib, xabar, tushuntirish degan ma'noni anglatadi va u keng ma'noda ma'lumot, berilgan deb talqin qilinadi. „Axborot“ tushunchasi „xabar (ma'lumot)“ tushunchasi bilan uyg'un holatda tushuniladi.

Hozirgi kunda axborotsiz jamiyat faoliyatini tasavvur qilish qiyin. Axborot jamiyatni rivojlantirishda yeng muxim vositalardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa yerdan foydalanishda axborot juda muhim hisoblanadi. Yerlar hisobini yuritish va yerlarni sifat jixatidan baholashda yer axborot tizimining o'rni beqiyos hisoblanadi. Hozirgi zamonaviy elektron apparatlar, zamonaviy texnologiyalar yer axborot tizimini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Axborotlarni amaliyotda qo'llashda ham axborot turlaridan foydalaniladi. Axborotlarni quyidagi turlari mavjud:

- ✓ ilmiy-texnik, iqtisodiy,
- ✓ ijtimoiy-siyosiy,
- ✓ mafkuraviy.

Ushbu axborot turlarining har biri iqtisodiyot sohalari va boshqa maqsadlar bo'yicha turlarga bo'linishi mumkin.

Yer resurslarini baholashda yer axborot tizimining iqtisodiy tizimidan foydalaniladi. jadallashtirishlozim hozirgi kunda yer soresurslaridan foydalanishda va ularni boshqarishda jamiyat talablarini bajarishda axborotning o'rni kattadir. Jamiyatda yerdan foydalanish ko'p maqsadlidir, shuning uchun bu ko'p maqsadli jarayonlar turli- tumandir. Jamiyat

faoliyatining barcha sohalarida, barcha ma'muriy-hududiy darajasida yer resurslarining holati va undan foydalanishni tavsiflashda ma'lumotlar, xabarlar muximdir. Axborotlarsiz yer resurslarlaridan foydalanish va boshqarish jarayonlarini amalga oshirish mumkin emas.

U yerga nisbatan qonuniy munosabatlar sub'ektini, yer uchastkalariga huquqlarni belgilovchi hujjatlarni, kadastr ob'ektlari egallagan yer uchastkalarining maydonini, ularning joylashgan joyini, yer uchastkalarining sifati va qiymatlarini baholashni, ularning soliqqa tortiladigan qismlarini, yer uchastkasidan foydalanishga cheklovlar va servitutlar, yer uchastkalariga egalik huquqini qayd qilish haqidagi guvohnomalar va boshqa bir qator ko'rsatkichlarni tavsiflaydi. Bu sanab o'tilgan axborotlar yer axboroti hisoblanadi, ular yer kadastrini yuritishda ishlab chiqiladi va davlat va tarmoq kadastrlarining yerdan foydalanish tizimi ma'lumotlar bazasidan olinadi.

Iqtisodiy axborot yer resurslarini baholashda foydalaniladigan muhim manba hisoblanadi. Axborot yer baholash ko'rsatkichlari tuproq tiplari, yerning sifati, uning baholash narxini tavsiflaydi. Tuproqning sifat ko'rsatkichlari juda ko'p, ularga tuproq tipi va kichik tiplari, mexanik tarkibi, chirindilar miqdori, sizot suvlarining shimilishi, sho'rланish darajasi, yemirilganlik darajasi, sug'orish sharoitlari, tuproq va yerning bannalanishi, baholash narxi kiradi. Yerni iqtisodiy baholash ko'rsatkichlariga quyidagilar kiritilgan: gektaridan olinadigan yalpi mahsulot qiymati, hosildorlik, ishlab chiqarish xarajatlari, xarajatlarning qoplanuvchanligi, differensial daromad, yerdan foydalanish intensivligi ko'rsatkichlari-mehnat va mehnat vositalarining solishtirma sarflari, mineral o'g'itlarni kiritish normalari.

Yerni hisob-kitob ko'rsatkichlari ham baholash ko'rsatkichlarini belgilash uchun boshlang'ich (boshqalari qatori) ko'rsatkichlar bo'lib chiqadi. Ikkinchidan, yer axboroti ko'rsatkichlari tizimining bir butun va o'zaro bog'liqligi ularning maqsadi vazifasi bilan tushuntiriladi: ular faqat majmua sifatida yer resurslarining har tomonlama va to'liq tavsifini berishi mumkin va ular yer holati va foydalanishning alohida tomonlarini aks ettirib, faqat majmua sifatida tatbiq etilishi mumkin. Nihoyat, hosilaviy miqdoriy ko'rsatkichlarning soni juda ko'p ekanligi ularni metodik jihatdan aniqlash, ishonchliligi va taqqoslanarliligi ular orasida bog'lanishlar mavjudligini ko'rsatadi.

Yer axboroti ko'rsatkichlari tizimi borgan sari murakkablashib borish tendensiyasiga ega. Dialektik jihatdan amalga oshgan har qanday ehtiyoj, shu jumladan, ishlab chiqarish talabi ham, ob'ektiv ravishda yangi, yanada murakkab ehtiyojni yuzaga keltirib chiqaradi. Shu sababli ehtiyojlarning o'sishi va murakkablashuvi ishlab chiqarish rivojlanishining qudratli omili hisoblanadi, u o'z navbatida, bundan ham murakkabroq imkoniyatlarning amalga oshishini ko'zda tutadi. Bu aytilganlar yer-kadastr axborotlariga ham o'rinlidir. Jamiyatda yerga bo'lgan munosabatlarni o'zgartirish, yerning resurslaridan oqilona foydalanishni tashkil etishda iqtisodiy omillar rolining oshib borishi yer resurslarining holati va foydalanishi haqida yangi

qo'shimcha axborotlarga talablarning oshishiga sabab bo'ladi. Axborotga bo'lgan talablarning o'sishi, o'z navbatida, uni ishlab chiqish, yangi ko'rsatkichlarni yaratishning texnologik jarayonlarini takomillashtirishni taqozo qiladi, ya'ni yer axboroti ko'rsatkichlari tizimini ob'ektiv ravishda murakkablashtirishga sabab bo'ladi.

Yer axboroti ko'rsatkichlarining tavsiflanishi, amaliy jihatdan, ularni olishning oqilona usullarini tanlashga, ularning ishonchliligini, amalda qo'llash uchun yaroqliligi va tejamliligini baholashga va axborot sifatini baholashning ilmiy-metodik asosini ishlab chiqishga yordam beradi. Ko'rsatkichlarni tasniflash axborotni barcha belgilari bo'yicha tartibga solishga imkon beradi va uni iste'molchilarning so'rovlari bo'yicha tezkor izlab topish va taqdim etish uchun shart-sharoitlar yaratadi.

Hozirgi kunda axborotsiz jamiyat faoliyatini tasavvur qilish qiyin. Bugungi kunda axborot jamiyatni rivojlantirishda yeng muxim vositalardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Hozirgi zamonaviy elektron apparatlar, zamonaviy texnologiyalar yer axborot tizimini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa

Bugungi kunda yer axborot tizimi boshqa axborot tizimlariga nisbatan orqada qolmoqda bu esa axborot tizimini takomillashtirish zarurligini taqozo etadi.

Axborotni keng miqyosda tizimga solish, uni saqlash, yangilash, izlash va qiziquvchi foydalanuvchilarga tezkor topib berishda bu jarayonlarni avtomatlashtirish, kompyuter texnologiyalariga asoslangan zamonaviy yer-axborot tizimlarini yaratish lozim bo'ladi. Bunday tizimlarning asosiy vazifasi ma'lumotlar bazasi (MB)ni yaratish, zarur dasturiy ta'minot tayyorlash va undan foydalanish hamda tizimning ishlashini boshqarishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chertoviskiy A.S., Svaynov A.A. Yer axborot tizimi . O'quv qo'llanma. Toshkent, TMII, 2016.
2. Sh.Bobomurodova B.Kattabekov, Sh.Abdunazarov. Yer hisobini yuritishda GAT dasturlarining ahamiyati va o'rni *IQRO Jurnal* VOLUME 7, ISSUE 1, DECEMBER, 2023
3. Safarov E., Musayev I. Geoaxborot tizimi va texnologiyalar. T.,TIMI,2008,-160 b.